

nic nie zastąpi **ZASTĘPÓW**

ściąga dla zastępowych
zastępów harcerskich i starszoharcerskich

zastępowy

własna obrzędowość

stały lider

samodzielny program

tworzony w łączności
z programem drużyny

samodzielne
i regularne zbiórki

stałe członkostwo

naturalna grupa
kolegów

 5 - 8 - 12

liczebność 4 - 7

płeć taka sama

  koedukacja

grupa
rówieśnicza

członkowie
z jednej grupy
metodycznej

1. CZYM JEST MAŁA GRUPA?

Dlaczego jest w harcerstwie tak ważna?

Opracowany przez Roberta Baden-Powell system małych grup jest podstawą działania Związku Harcerstwa Polskiego i funkcjonuje we wszystkich grupach wiekowych. U harcerzy, harcerzy starszych i wędrowników najpopularniejszą małą grupą jest zastęp, dlatego używamy nazwy: system zastępowy.

2. KIM JEST ZASTĘPOWY i jaka jest jego rola w drużynie?

Zastępowy jest osobą prowadzącą zastęp, ma także wpływ na codzienne funkcjonowanie drużyny.

Dla zastępu jest:

wzorem (daje przykład osobisty, jaki będzie zastępowy, taki będzie jego zastęp),

wodzem (zastępowy inicjuje pracę i kieruje działaniami zastępu)

starszym bratem (opiekuje się członkami zastępu)

Obowiązki zastępowego:

Wprowadza harcerzy w „harcerski świat”.

Opracowuje program pracy zastępu.

Prowadzi zaplanowane zbiórki.

Dbą o dobry wizerunek zastępu.

Stara się rozwiązywać spory i problemy.

Dbą o to, by członkowie zastępu się rozwijali i z harcerstwa wynieśli jak najwięcej radości i dobrych przeżyć.

Sumiennie pilnuje, by zastęp był zawsze poinformowany o wszelkich zbiórkach, akcjach, wyjazdach i zadaniach.

Interesuje się zastępem również poza zbiórkami.

Organizuje wszelkie prace zastępu w czasie działań drużyny.

Prowadzi dokumentację zastępu.

3. JAKIE FUNKCJE WYSTĘPUJĄ NA POZIOMIE ZASTĘPU i dlaczego warto je powierzać?

Przykładowe

funkcje w zastępie:

- Podzastępowy,
- Skarbnik,
- Chorąży/Proporcowy,
- Kronikarz/blogger,
- Sanitariusz,
- Klucznik/kwatermistrz,
- Fotograf,
- Grajek,
- Wodzirej,
- Strażnik ognia,
- I wiele, wiele innych!

Powierzając harcerzowi funkcję w zastępie:

- pokazujesz, że ufasz mu i wierzysz, że wywiąże się ze swoich obowiązków,
- dajesz mu szansę wykazania się,
- uczysz odpowiedzialności zarówno za siebie jak i za wspólnotę, którą jest zastęp,
- dajesz mu możliwość nabycia nowych umiejętności oraz wiedzy,
- budujesz wspólnotę zastępu,
- podczas wykonywania zadań wynikających z funkcji dajesz mu szansę pokierowania grupą (niekiedy po raz pierwszy w życiu).

Zasady **dobierania funkcji**:

- Jako pierwszego wybierz podzastępowego.
- Wyboru funkcji dokonuj dopiero kiedy już się nieco poznacie.
- Weź pod uwagę umiejętności, zainteresowania oraz preferencje członków zastępu.
- Nikogo nie zmuszaj do podjęcia się funkcji.
- Jeśli wybór okaże się nienajlepszy daj zainteresowanemu możliwość zmiany.

4. CZYM JEST OBRZĘDOWOŚĆ ZASTĘPU i dlaczego warto pracować w małej grupie z obrzędowością?

Obrzędowość to piec, który daje ciepło w zastępie. Tworzą go kafle, które sprawiają, że wasz zastęp wyróżnia się spośród innych. Zastanów się, jaki klimat w zastępie chcecie stworzyć, a następnie dobrać takie elementy obrzędowości, aby jak najbardziej oddawały one wasz styl i były spoiwem zastępu.

Czym jest duch zastępu?

Taki duch to specyficzna więź, która łączy członków danego zastępu, pozwala im odróżniać się na tle całej drużyny, sprawia, iż pojawia się między nimi najważniejsza wartość - braterstwo.

Przykładowe

elementy obrzędowości:

- Nazwa zastępu.
- Okrzyk zastępu
- Piosenka/hymn zastępu.
- Proporzec zastępu.
- Godło/logo zastępu.
- Totem zastępu.
- Szyfr zastępu.
- Kronika zastępu
- Kalendarz zastępu
- Kącik/harcówka zastępu.

5. CZYM JEST ZBIÓRKA ZASTĘPU i dlaczego jest taka ważna?

Zbiórka zastępu jest specjalnym czasem, który ty i członkowie twojego zastępu macie tylko dla siebie. Wykorzystaj go właściwie – przygotuj ją tak, aby była dla nich specjalnym przeżyciem, motywującym ich do dalszego rozwoju. Użyj w tym celu zasad dobrej zbiórki. Pamiętaj o bezpieczeństwie! Dobierz odpowiednie formy pracy, tak aby spełniały cele postawione przez was w programie pracy. A gdy nie masz pomysłu jak to zrobić, nie bój się – wokoło znajdziesz mnóstwo podpowiedzi i inspiracji.

<p>Zasady dobrej zbiórki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zachowanie logicznego ciągu, • zaangażowanie każdego, • przemienność form, • zgodność formy z treścią, • zachowanie tempa, • 50% czegoś nowego i 50% czegoś starego, • state 4 elementy <ul style="list-style-type: none"> - obrzędowe rozpoczęcie, - gry i harce, gawędy i rady zastępu, obrzędowe zakończenie), • samodzielność i inicjatywa harcerzy, • podział pracy, • zastępowy też się bawi. 			
	<p>Zasady dobierania form pracy do treści zbiórki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pamiętaj, że przygotowujesz zbiórke dla konkretnych osób z konkretnymi preferencjami. • Wybierz formę, która spodobała się również tobie. • Wybierz formę, która uczyni zbiórke ciekawszą. • Formy dynamiczne i statyczne muszą się przeplatać. • Ucz poprzez działanie (eksperymentowanie i ćwiczenie). • Aktywizuj każdy element, ale strzeż się przerosu formy nad treścią. 		
		<p>Gdzie szukać pomocy i inspiracji?</p> <ul style="list-style-type: none"> • książki, komiksy, • filmy, seriale telewizyjne, • Internet, • harcerska praca i literatura, • zapytaj.pl, • Centralny Bank Pomocy Słów ZHP. 	

Elementy konspektu zbiórki:

- Temat i cele
- Miejsce i czas
- Harmonogram:
- Poszczególne elementy zbiórki (w tym również gry i przerywniki)
- Czas trwania danego elementu
- Osoba odpowiedzialna za element
- Potrzebne materiały

Zapamiętaj!

- Przygotuj konspekt najpóźniej **kilka dni przed zbiórka** i wyślij go do drużynowego
- Przy planowaniu zbiórki **pamiętaj o zasadach dobrej zbiórki** oraz uwzględnij wiek i zainteresowania harcerzy, zdobywane przez nich stopnie i sprawności
- Pisz konspekt zawsze czytelnie i dokładnie
- Nie planuj nigdy czasu przeznaczanego na zbiórke na maksa – **zostaw sobie 15 minut w zapasie**,
- Pamiętaj o **stałych elementach** zbiórki :
 - obrzędowe harcerskie rozpoczęcie
 - gry, harce, lub inny aktywny element ruchowy
 - gawędy i rady zastępu
 - obrzędowe harcerskie zakończenie
- Zbiórke możesz **uzupełnić** m.in. o musztrę lub zadanie międzyzbiórkowe.
- **Omów z drużynowym** program zbiórki.
- Przygotuj potrzebne materiały minimum dzień wcześniej
- Zabierz konspekt na zbiórke
- Miej w zanadru przygotowane 2-3 zabawy/gry ekstra.

Aby zbiórka była bezpieczna:

Przed zbiórką:

- ! przygotuj dobry konspekt zbiórki,
- ! przygotuj sprawdzony sprzęt,
- ! przygotuj odpowiedni teren do przeprowadzenia zbiórki,
- ! uwzględnij możliwości zastępu,
- ! skonsultuj z drużynowym program zbiórki – dzięki temu będzie mógł wskazać w nim te formy, które wymagają specjalnej uwagi

W czasie zbiórki:

- ! pamiętaj o zasadach dobrej zbiórki,
- ! przeprowadź instruktarz do wykonywanych przez harcerzy czynności,
- ! jeżeli zdarzy się coś, co zagraża waszemu bezpieczeństwu, natychmiast skontaktuj się z drużynowym, a jeżeli jest to niemożliwe z innym znanym instruktorem.

Na zbiórce nie wolno bez obecności pełnoletniego instruktora m.in:

- ! strzelać z łuku, wiatrówek, broni palnej i ASG,
- ! organizować zajęć na linach, na wysokości np. mostów linowych, zjazdów itp,
- ! wyjeżdżać poza miasto/dzielnice,
- ! pływać, kąpać się, spływać kajakami, żeglować łódką,
- ! korzystać ze specjalistycznego sprzętu, np. piły, drażniących środków chemicznych itp.

6. CZYM SĄ INSTRUMENTY METODYCZNE i dlaczego zastępowy nie może się bez nich obejść?

Każda z metodyk wypracowała charakterystyczne dla siebie instrumenty, z którymi pracuje – narzędzia, dzięki którym drużynowi i zastępowi mogą wykonywać swoją misję, czyli wychować harcerzy. Są to: instrumenty indywidualne (stopnie, sprawności) i zespołowe/grupowe (zadania zespołowe, projekty). Równomierna praca z wszystkim z nich jest kluczem do sukcesu.

★ **Stopnie harcerskie** – rozwijają wiedzę harcerską oraz ważne umiejętności życiowe. Każdy harcerz realizuje próbę sam – w przypadku harcerzy uczestnicząc aktywnie w zbiórkach, w przypadku harcerzy starszych wykonując indywidualnie zadania.

★ **Sprawności** – rozwijają umiejętności i indywidualne zainteresowania

★ **Zadania zespołowe** – rozwijają umiejętność współpracy i odpowiedzialność wśród harcerzy.

★ **Projekt starszoharcerski** – działanie harcerzy starszych uczące ich współpracy przy konkretnych zadaniach.

7. CZYM JEST PROGRAM PRACY ZASTĘPU i dlaczego jest nie tylko ważny, ale przede wszystkim pomocny?

Program pracy zastępu reguluje jego codzienne działania, czyli w łączności z programem pracy drużyny wspiera wychowanie harcerzy. Program pracy przygotowuje się na początku roku harcerskiego, aby w jego trakcie przypominał do czego i jak chcemy dążyć, w razie potrzeby można go jednak aktualizować.

Jak napisać program pracy zastępu?

1. Zaczynj od przypomnienia sobie wiedzy na temat planowania pracy
2. Zapewnij **komfortową atmosferę** przy pisaniu – przydadzą się ciastka i herbata
3. Napisz **charakterystykę zastępu**, np. korzystając z pytań pomocniczych: Kim jesteście? Co umiecie? Co ostatnio robicie na zbiórkach?
4. Napisz **analizę zastępu**, np. poprzez wypisanie podzielonej na pół kartce dobrych i złych stron zastępu.

Etapy pracy ze stopniami:	<ul style="list-style-type: none">• Spokanie z harcerzami i rozmowa o próbach z uwzględnieniem indywidualności każdego z nich – każdy harcerz realizuje próbę samodzielnie.• Otwarcie stopnia w obrzędowy sposób przyjęły w zastępie lub drużynie:• Realizacja w ramach zbiorów zadań ułatwiających harcerzowi realizację wymagań próby.• Nadanie stopnia w obrzędowy sposób po zrealizowaniu zadań próby.
Elementy pracy ze sprawnościami:	<ul style="list-style-type: none">• Zapoznanie się ze zbiorami sprawności ZHP.• Wybór przez członków zastępu zdobywanych sprawności.• Praca z wyznaczeniami na sprawność w czasie zbiorów i zadań indywidualnych.• Przyniesienie sprawności osobom z zastępu, którym udało się ją zdobyć.
Etapy pracy ze zadaniami zespołowymi/projektami:	<ul style="list-style-type: none">• SWybor tematu przez zastęp lub otrzymante zdania dla zastępu wynikającego z programu drużyny• Opracowanie planu realizacji zadania z uwzględnieniem odpowiedzialnych osób.• Realizacja zadania/projektu• Podsumowanie i ocena zaangażowania poszczególnych osób• Zaliczenie zadania/projektu.

5. Skonstruuj cele – wybierz z poprzedniego etapu rzeczy, nad którymi skupi się przyszła praca – udoskonalenie jakiś słabych stron, czy wzmocnienie dobrych.

6. Uzupełnij program o cele poszczególnych członków zastępu, oparte na wymaganiach na stopnie i sprawności.

7. Wypisz pomysły na konkretne zbiórki odnoszące się do stworzonych celów. Tak stworzony materiał pomoże przy pisaniu harmonogramu.

Tworzenie harmonogramu:

- Przygotuj kartki z tabelką (kolumny: termin, temat, cel, odpowiedzialny, uwagi) oraz aktualnego kalendarza
- Wpisz ważne wydarzenia z życia drużyny oraz dat świąt z kalendarza np. Święto Niepodległości, Wielkanoc itp.
- Wpisz daty cotygodniowych zbiórek zastępu.
- Przyporządkuj konkretne pomysły na zbiórki do wypisanych dat, określ jaki cel realizują oraz przypisz osoby odpowiedzialne za ich realizację.

8. CZYM JEST SYSTEM NAGRÓD I KAR W ZASTĘPIE i dlaczego warto z niego korzystać z rozwagą?

System nagród i kar to zbiór sposobów na to, by dbać o motywację członków zastępu. Nagrody mogą być niematerialne lub materialne. Kary muszą mieć wartość wychowawczą. Rozsądne karanie i nagradzanie jest trudną sztuką, ale przestrzeganie poniższych zaleceń bardzo tobie pomoże.

Jak dobrze pracować z systemem kar i nagród w zastępie:

- Nagrody rozdawane zbyt często tracą na wartości.
- Nie odwlekaj nagród i kar w czasie.
- O karach/konsekwencjach rozmawiaj w cztery oczy, zaś chwal i nagradzaj w gronie całego zastępu.
- Nagradzaj współpracę.
- Odwołuj się do Prawa Harcerskiego.
- Oceniaj konkretne zachowanie (czyny), nigdy osobę.
- Nie stosuj kar fizycznych.
- Nie każ nikogo pod wpływem emocji.

9. DLACZEGO W KAŻDEJ GRUPIE ZDARZAJĄ SIĘ KONFLIKTY?

W każdej grupie zdarzają się konflikty. Twoją rolą, jako zastępowego, jest umieć ich unikać, a gdy już się pojawią, mądrze rozwiązywać, tak aby żadna ze stron nie poczuła się skrzywdzona.

Zasady rozwiązywania konfliktów:

- Nie we wszystkie konflikty należy ingerować - lepiej nauczyć harcerzy samodzielnego ich rozwiązywania.
- Porozmawiajcie o tym co jest nie tak i dlaczego tak jest.
- Zadbaj, by wszyscy mieli możliwość wypowiedzenia się.
- Moderuj wymianę zdań - nie dopuszczaj do krzyków, do wchodzenia sobie w słowo.
- Wypiszcie plusy i minusy każdego z rozwiązań i wspólnie zdecydujcie.
- Nie rozchodźcie się do momentu osiągnięcia porozumienia.
- Po takiej rozmowie warto zaproponować np. wspólne wyjście na ciastko czy na rower, aby do końca oczyścić atmosferę.

10. GDZIE SZUKAĆ POMOCY?

1. U drużynowego, bo:

- a. zależy mu na powodzeniu równie mocno, jak tobie;
- b. zna harcerzy z twojego zastępu i wie jakie są ich potrzeby i oczekiwania;
- c. zapewne sam był zastępowym, więc ma doświadczenie lub wie gdzie szukać konkretnych odpowiedzi.

2. Układy drużyny,

bo Zastęp Zastępowych istnieje m.in. po to, aby zastępowi sobie wzajemnie pomagali.

3. U każdej innej osoby,

którą uważasz za autorytet i eksperta.

4. Na Zapytaj.zhp.pl,

bo możesz uzyskać rzetelne odpowiedzi praktycznie od ręki.

5. U innych zastępowych w szczepie/hufcu,

bo wymiana doświadczeń między środowiskami jest bardzo cenna.

Nie bój się pytać, wszak kto pyta, nie błądzi.

